

Олена В. Зарічна
**ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ТА
КУЛЬТУРНИХ СКЛАДОВИХ НА ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ**

У статті досліджено основні складові формування конкурентоспроможності Карпатського регіону. Згруповано та проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку Карпатського регіону. Визначено взаємозв'язок основних факторів, які найбільше впливають на конкурентоспроможність за допомогою коефіцієнту кореляції.

Ключові слова: конкурентоспроможність регіону; Карпатський регіон; соціальний розвиток; культурний розвиток; коефіцієнт кореляції.

Рис. 4. Табл. 1. Літ. 12.

Елена В. Зарична
**ВЛИЯНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ
И КУЛЬТУРНЫХ ФАКТОРОВ НА ФОРМИРОВАНИЕ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ КАРПАТСКОГО РЕГИОНА**

В статье исследованы основные составляющие формирования конкурентоспособности Карпатского региона. Сгруппированы и проанализированы основные показатели социально-экономического развития Карпатского региона. Определена взаимосвязь основных факторов, которые в наибольшей степени влияют на конкурентоспособность, с помощью коэффициента корреляции.

Ключевые слова: конкурентоспособность региона; Карпатский регион; социальное развитие; культурное развитие; коэффициент корреляции.

Olena V. Zarichna¹
**INFLUENCE OF SOCIOECONOMIC AND CULTURAL
FACTORS UPON THE FORMATION OF CARPATHIAN
REGION COMPETITIVENESS**

The article explores the main components forming the competitiveness of the Carpathian region. The key indicators of the Carpathian region's socioeconomic development are grouped and analyzed. The relationship between the main factors shaping the region's competitiveness is determined by means of correlation coefficient.

Keywords: competitiveness of a region; Carpathian region; social development; cultural development; correlation coefficient.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку економіки України та окремих її регіонів все більше залежать від впливу ефективних факторів, які допомагають сформувати належний рівень конкурентоспроможності. Більшість з цих факторів характеризують соціально-економічні та демографічні показники розвитку регіонів. Становлення і розвиток окремо взятого регіону відбувається на основі принципу системності, який передбачає систематичний аналіз основних складових регіональної економіки та виявленні найвагоміших або тих, які найбільш впливають на економіку адміністративної одиниці. Це, своєю чергою, дає можливість визначити актуальність проблем дослідження основних складових формування конкурентоспроможності регіонів.

---

¹ Mukachevo State University, Ukraine.

Аналіз досліджень і публікацій. Сучасним проблемам дослідження конкурентоспроможності регіонів України приділено багато наукових праць, а саме: Н.А. Мікули [4], Й.М. Петровича [5], М. Портера [6], О.Б. Цісінської [4], Ю.О. Цибульської [4], Р.А. Фатхутдінова [12]. Здебільшого, вони присвячені характеристиці та аналізу загального стану конкурентоспроможності, враховуючи безліч факторів та показників на основі визначення інтегрального показника конкурентоспроможності.

Невирішені частини проблеми. Аналіз досліджень науковців показує, що більшість з них оцінюють конкурентоспроможність регіонів України на основі інтегрального показника, який вміщує або складається з 12 складових, визначених Всесвітнім Економічним Форумом разом із Фондом Ефективного Управління [2, 12]. Проте вивченню найбільш важливих складових та тих, які найбільш впливають на формування конкурентоспроможності регіону, а саме Карпатського, не приділено достатньої уваги.

Мета дослідження полягає в аналізі основних найбільш впливових складових на формування конкурентоспроможності Карпатського регіону та визначенні взаємозв'язку між ними.

Основні результати дослідження. Перш ніж розглядати складові, які формують та забезпечують рівень конкурентоспроможності регіону, необхідно дати визначення даному поняттю. На думку М. Портера, «конкурентоспроможність регіону – економічна категорія, що характеризує здатність території досягати високого та постійно зростаючого рівня життя за рахунок підвищення продуктивності використання праці та капіталу як діючими, так і новими підприємствами» [6, 21].

Н.А. Мікула, Ю.О. Цибульська, О.Б. Цісінська вважають, що рівень конкурентоспроможності можна покращити на основі транскордонної конвергенції механізмів конкурентоспроможності, що передбачає зближення механізмів (правових та організаційно-економічних), які використовуються сусідніми країнами для підвищення конкурентоспроможності в транскордонному просторі [4, 243].

Й.М. Петрович визначає конкурентоспроможність як складне багатовимірне явище, яке оцінюється на основі об'єктивних та суб'єктивних ознак соціально-економічних відносин [5, 23].

На нашу думку, конкурентоспроможність регіону формується під впливом факторів, які характеризують не тільки розвиток виробничої сфери, а й культурний розвиток. Тому вважаємо, що конкурентоспроможність регіону – це його здатність набувати потенційних і реальних переваг соціального, економічного та культурного характеру відносно інших регіонів, що надає йому можливості виражати свої переваги через макроекономічні показники соціально-економічного розвитку.

Відомий вчений Р.А. Фатхутдінов при визначенні складових формування конкурентоспроможності регіонів пропонує дотримуватись системних, комплексних та нормативних підходів [12]. Ці підходи передбачають оцінку зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на покращення рівня конкурентоспроможності та надають особливі переваги регіону з-поміж інших.

Досліджуючи підходи до визначення основних складових формування конкурентоспроможності регіону, можна виокремити такі три групи:

1. Фактори економічного розвитку.
2. Фактори соціального розвитку.
3. Фактори культурного розвитку.

До першої групи факторів можна віднести всі макроекономічні показники розвитку регіону, які характеризують рівень піднесення економіки структурної одиниці. Це такі показники, як валовий регіональний продукт на душу населення, обсяг інвестицій в основний капітал, бюджетно-фінансова забезпеченість, частка середньоспискової чисельності робітників, зайнята в малому бізнесі тощо.

До другої групи факторів відносяться показники, які характеризують рівень реальної і номінальної заробітної плати, рівень доходів населення, рівень безробіття тощо.

Третя група факторів – фактори культурного розвитку, що передбачають аналіз інфраструктури регіону на основі таких показників: забезпеченість науковими кадрами, кількість закладів освіти, забезпеченість населення бібліотечним фондом, місцями в закладах культури клубного типу, місцями в кінозалах; відвідування театрів, музеїв, кіносеансів; обсяг реалізації платних послуг культури тощо.

У сукупності ці три групи факторів чинять вагомий вплив на формування конкурентоспроможності регіону, адже від їх величини залежить не тільки рівень розвитку, а й можливість порівняння з економікою інших регіонів та Україною взагалі.

Характерною особливістю визначення конкурентоспроможності регіону є його вигідне місцерозташування. Досліджуваний в даній статті Карпатський регіон розміщений в західній частині України та складається з 4 економічно розвинутих областей – це Львівська, Закарпатська, Івано-Франківська та Чернівецька області. Загальна площа Карпатського економічного регіону складає 56,6 тис. км² з населенням 6089,9 тис. осіб [7]. Карпатський економічний район розташований близько до центра Європи і межує з такими країнами, як Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія і Молдова.

Структура господарства регіону – індустріально-аграрна, загальний рівень розвитку регіону нижчий від середнього показника по Україні. Основою господарського комплексу Карпатського регіону є промисловість, сільське господарство, транспорт та будівництво.

Якщо характеризувати транспортно-географічне положення Карпатського економічного регіону, то воно є дещо специфічним, адже він знаходиться на перехресті міжнародних залізничних, трубопровідних та електричних артерій. Район також має добре розвинуті природно-кліматичні умов і багаті ресурси, зокрема, на території Карпатського регіону знаходяться значні гірські масиви (Українські Карпати). Територія регіону належить до лісо-лучної природної рослинної смуги, але завдяки особливостям геологічної будови, рельєфу та різниці у висотах над рівнем моря тут спостерігається велика різноманітність фунтових і кліматичних умов.

Карпатський економічний регіон – найбільш багатий на лісові ресурси, порівняно з іншими регіонами України. Роль лісів важлива як в економічному, так і соціальному розвитку регіону. Вони мають важливе національне господарське та рекреаційне значення, відіграють важливу роль як водо-регулюючий і водоохоронний чинник. Зростання ролі лісів пояснюється також зростанням попиту на лісодеревину [3, 433].

Основним показником, який характеризує рівень конкурентоспроможності та соціально-економічний розвиток Карпатського регіону, є валовий регіональний продукт в розрахунку на одну особу. Досліджуючи тенденцію даного показника в цілому по Карпатському регіону та окремо по областях протягом 2010–2013 рр., можемо відмітити його поступове зростання (рис. 1).

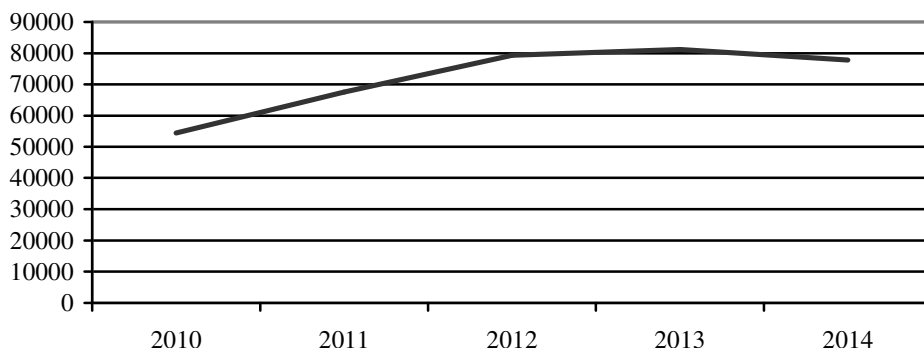

Рис. 1. Тенденція зростання ВРП в розрахунку на одну особу в Карпатському регіоні протягом 2010–2014 рр., грн, складено на основі [7–11]

Покращення рівня ВРП до 2013 р. відбувається за рахунок розвитку малого і середнього бізнесу, притоку інвестицій, забезпечення добробуту населення, покращення умов проживання, підвищення рівня заробітної плати тощо. У 2013–2014 рр. показник валового регіонального продукту в Карпатському регіоні зменшився на 4% і у 2014 р. склав 77793,1 грн.

Основним чинником, який би сприяв зростанню показника ВРП в регіоні, є інвестиції.

На рис. 2 на основі аналізу статистичних показників представлено динаміку інвестиційного розвитку Карпатського регіону протягом 2010–2014 років.

Як бачимо, динаміка інвестицій в період 2011–2013 рр. показує зменшення даного показника на 22%. Але у 2014 р. спостерігається покращення і на кінець аналізованого періоду інвестиції по Карпатському регіону складають 19083,4 млн грн, що на 7% вище ніж у попередньому році. Протягом останніх років державне регулювання мало уваги приділяє залученню інвестицій в регіон, не сприяє розвитку науково-технічного потенціалу, відповідно, це все впливає на погіршення показника ВРП.

Крім соціально-економічних показників розвитку Карпатського регіону, важливим є врахування чинників культурного характеру. Для прикладу проаналізуємо кількість відвідувань закладів культури в Карпатському регіоні

протягом 2010–2013 років. На рис. 3 представлено тенденцію щодо кількості відвідувань закладів культури в областях, що належать до Карпатського регіону, в розрахунку на 100 осіб.

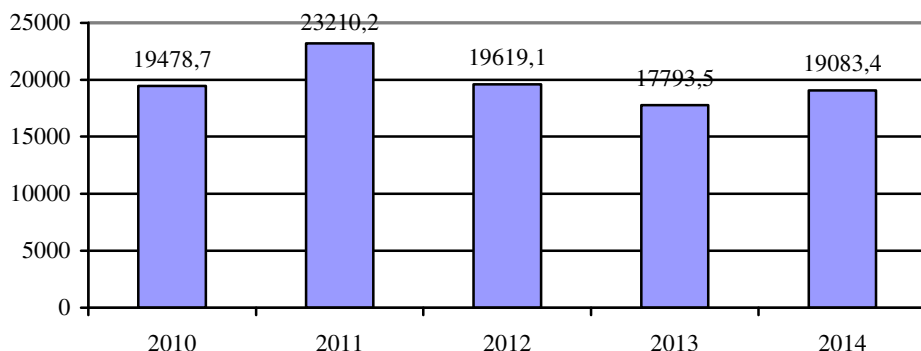

Рис. 2. Динаміка інвестиційного розвитку Карпатського регіону протягом 2010–2014 рр., млн грн, складено на основі [7–11]

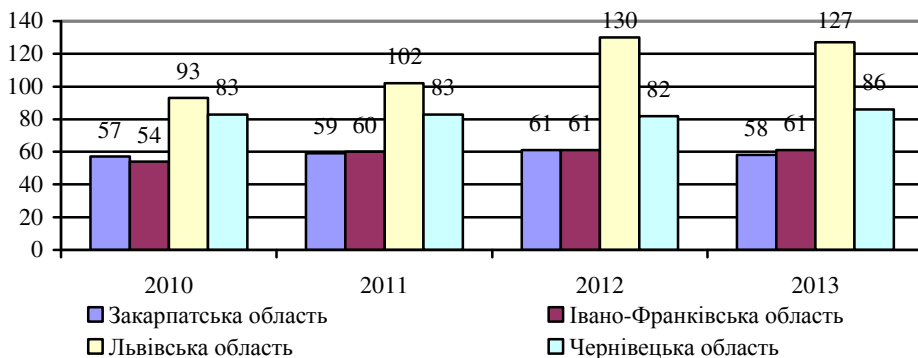

Рис. 3. Кількість відвідувань закладів культури в Карпатському регіоні протягом 2010–2013 рр., складено на основі [7–11]

На рис. 3 можемо побачити, що в 3 областях Карпатського регіону (Закарпатській, Івано-Франківській та Львівській) спостерігається тенденція до зростання даного показника на 1–2%. Якщо порівнювати статистичні показники з рівнем доходів (рис. 4), можемо сказати, що у зв'язку зі зростанням доходів населення покращується і аналізований показник.

Тому при дослідженні конкурентоспроможності Карпатського регіону доцільним є проведення аналізу взаємозв'язку основних показників розвитку регіону. Відповідно до цього, такий взаємозв'язок можна визначити на основі або за допомогою коефіцієнта кореляції. Коефіцієнт кореляції – показник, який використовують для вимірювання щільності зв'язку між результативними і факторними ознаками у кореляційно-регресійній моделі за лінійної залежності. За абсолютною величиною коефіцієнту кореляції коливається в межах від -1 до $+1$. Чим ближчий цей показник до 0 , тим менший зв'язок, чим ближчий він до ± 1 – тим зв'язок тісніший. Знак «плюс» при коефіцієнті кореляції означає прямий зв'язок між ознаками x і y , знак «мінус» – обернений [1, 19].

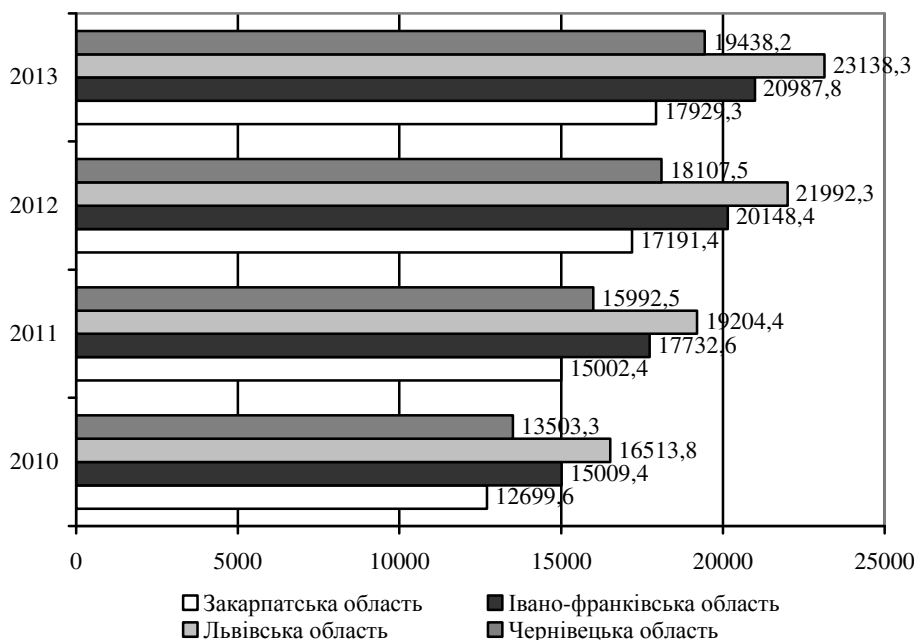

Рис. 4. Динаміка рівня щорічних доходів на 1 особу протягом 2010–2013 рр. по областях Карпатського регіону, грн, складено на основі [7–11]

Для аналізу та перевірки щільності зв'язку результативної ознаки, тобто валового регіонального продукту, який є основним показником, що характеризує соціально-економічний розвиток Карпатського регіону, було обрано 4 показники (факторні ознаки): інвестиції, рівень доходів на одну особу, середня заробітна плата та чисельність безробітних.

Розрахувавши коефіцієнт кореляції для обраних показників та визначивши їх взаємозв'язок, ми отримали результати, які зведені в табл. 1.

Таблиця 1. Кореляційний зв'язок між факторами та валовим регіональним продуктом протягом 2010–2014 років*

Показник	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Інвестиції	0,99	0,98	0,99	0,99	0,91
Рівень доходів на одну особу	0,91	0,92	0,87	0,87	0,91
Середня заробітна плата	0,65	0,70	0,76	0,61	0,49
Чисельність безробітних	0,95	0,94	0,85	0,90	0,96

* розраховано на основі [7–11].

У ході аналізу і розрахунків можемо побачити, що обрані показники чинять вагомий вплив на показник ВРП Карпатського регіону, а отже певною мірою покращують не тільки соціально-економічне становище регіону, але й його конкурентоспроможність.

Найбільш тісний лінійний зв'язок ВРП прослідковується з інвестиціями. При розрахунках даних показників коефіцієнт кореляції був найбільш наближений до 1 протягом аналізованих періодів. Показник середньої заробітної

плати показав найнижчі кореляційні розрахунки, але також можна відмітити, що він впливає на ВРП в Карпатському регіоні. Щодо показників доходу та чисельності безробітних, то вони мають пряму залежність з валовим регіональним продуктом, їх коефіцієнти також показують тісний взаємозв'язок на рівні від 0,85 до 0,96.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виділивши та дослідивши основні складові формування конкурентоспроможності регіону та провівши кореляційний аналіз впливу таких факторів, як інвестиції, рівень доходів, середня заробітна плата та чисельність безробітних, на покращення ВРП в Карпатському регіоні показав і підтвердив тісний математичний зв'язок між ВРП та економічними, соціально-демографічними та культурними складовими. Враховуючи ці зв'язки, можна відкоректувати пріоритети розвитку Карпатського регіону, а отже – покращити рівень його конкурентоспроможності. Предметом подальших досліджень буде аналіз інших факторів, які характеризують не тільки соціально-економічний та культурний розвиток Карпатського регіону, а також розвиток інноваційний, науково-технічний та міжнародний.

1. Економетрія: Навч. посібник / А.О. Азарова, Н.В. Сачанюк-Кавецька, О.М. Роїк, Ю.В. Міронова. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – Ч. 2. – 118 с.

2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012. – К.: Фонд «Ефективне управління», 2012. – 207 с.

3. Манів З.О., Луцький І.М., Манів С.З. Регіональна економіка: Навч. посібник. – Львів: Магнолія 2006, 2011. – 639 с.

4. Мікула Н.А., Цибульська Ю.О., Цісінська О.Б. Механізми забезпечення конкурентоспроможності в транскордонному просторі // Регіональна економіка. – 2014. – №3. – С. 243–249.

5. Петрович Й.М., Кривешико О.В., Ступак І.О. Стратегічне управління конкурентоспроможністю промислового підприємства: Монографія / За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. Й.М. Петровича. – Львів: Львівська політехніка, 2012. – 228 с.

6. Портер М. Международная конкуренция. Конкурентные преимущества стран. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.

7. Регіональна статистика // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

8. Статистична інформація // Головне управління статистики в Закарпатській області // www.uz.ukrstat.gov.ua.

9. Статистична інформація // Головне управління статистики в Івано-Франківській області // www.ifstat.gov.ua.

10. Статистична інформація // Головне управління статистики в Львівській області // www.lv.ukrstat.gov.ua.

11. Статистична інформація // Головне управління статистики в Чернівецькій області // www.cv.ukrstat.gov.ua.

12. Фатхутдінов Р.А., Осовська Г.В. Управління конкурентоздатністю організації: Підручник. – К.: Кондор, 2009. – 470 с.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2015.